

drMáriás Béla LENIN PÁRIZSBAN
beszélgetés SZOMBATHY BÁLINTtal

Szombathy Bálint azon kevés kelet-európai alkotók egyike, aki a Pompidou Központ meghívására kiállítóként részt vesz a Les promesses du passé (A múlt ígéretei) című nagyszabású kiállításon. Ennek kapcsán faggatta őt drMáriás.

Mikor tartottad meg Lenin in Budapest akciódát, mik voltak az előzményei, motívumai és következményei?
• 1972-ben, huszonnégy évesen ruccantam át Budapestre jugoszláv turistaként, hogy a barátaimmal megnézzem a május elsejei felvonulást, mert nálunk már nem létezett ily megalomán formában a pártállami beszédnek ez a szélsőséges elferdülése, ez a kollektív totalitárius performansz. Közvetlenül a manifesztációt követően a Hősök terén ötlött fel bennem, hogy szerzek egy jókora Lenin-portrét, és véghezviszem saját magán-demonstrációmát. Beálltam tehát különféle, tartalmilag erősen kihívó utcai hátterekbe, a barátom pedig fotózott. Az utolsó jelenet egy bérház bejárata lett volna, ahol a "Házalni és koldulni tilos!" feliratot szerettem volna bekomponálni, de egyrészt a rossz fényviszonyok akadályoztak, másrészt az éber házmester kérdőre vont, hogy mire készülök. Összecsomagoltunk, és felültünk az első belgrádi gyorsra.

Hogyan szerezték tudomást Párizsban kapcsolatodról Leninnel, s miként került az anyag a Beaubourgban kiállításra?
• A *Lenin in Budapest* fotó-sorozatot sohasem állítottam ki Magyarországon, de már a 70-es években megvásárolta a belgrádi Kortárs Művészetek Múzeuma, és a szakmabeliek azóta is egyik fő művemnek tartják. A Pompidou Központ művészettörténészei két éve kerestek fel, annak a kutatásnak alkalmával, melynek során jelentős, korszakos alkotásokat kerestek Kelet-Európából a *Les promesses du passé (A múlt ígéretei)* című nagyszabású kiállításához.

Ha jól tudom, eddig szinte nem is állított ki magyar művész a Beaubourg-ban. Hányan képviselték kis hazánkat, nemzetünket?
• Először is: mindenki kizárólag magát képviselte, nem pedig országokat, mint például a Velencei Biennálén szokott lenni. Magyarországról Erdély Miklós, Hajas Tibor, Szentjóbó Tamás és Csörgő Attila műveit szerepeltetik, de ide tartozik a Kölnben élő Tót Endre is. Attól függetlenül, hogy én is magyar vagyok, és tíz esztendeje itt élek, a hivatalos névsorban szerbiai alkotóként szerepelek. Vegyük ezt úgy, mint múltam tiszteletét.

Hogyan sikerült a megnyitó, mekkora volt az érdeklődés, s a kiállított anyagból mi tetszett Neked a legjobban?
• Számomra meglepő volt, hogy a franciák eltekintettek a klasszikus múzeumi prezentációtól. A kiállítás koncepciója és technikai felépítése inkább a dokumentáris jelleget hangsúlyozza. A "Lenin" printjeit például mozaikszerűen, egymáshoz érve tálalják. Ez a felfogás mintha arra tenne kísérletet, hogy visszaidézzék a korabeli alternatív hangulatot, az underground szegényes bemutatási megoldásait, a hagyományos kelet-európai tökéletlenséget. A VIP-megnyitón nagyon sokan voltak, és nehéz volt megközelíteni az exponátumokat. Számomra nem sok újat hozott az anyag, hiszen az alkotások javát, de a művészek közül is sokat személyesen ismerek. Nem emelnék ki senkit, mert a rendezvény jellege sem olyan, hogy néhány nagy név köré szervezzék az anyagot. Számos neves alkotó meglepően kisméretű, reprezentatívnak nem nevezhető művel van jelen.

Foglalkoztál már elektrografikával, performansszal, mail art-tal, konceptuális művészettel stb., de legújabbban mintha ismét a pályád elejére jellemző fotózás kerülne közelebb hozzád. Nem?
• A fotótól sohasem távolodtam el, csak voltak időszakok, amikor némileg háttérbe szorult. Kezdetben kölcsönkért gépekkel dolgoztam, de később sem volt túlzottan profi felszerelésem. Nincs is rá szükségem, hiszen a fénykép számomra elsősorban a dokumentálás, az önkifejezés eszköze. Nem a technikai tökély a lényeges, hanem egy-egy ötlet rögzítése. Egyik folyamatos munkámon Párizsban is dolgoztam: felkerestem Tristan Tzara és Man Ray sírhelyét a Montparnasse temetőben, és a róluk készült fotó-portrékat magam elé tartva - mintegy velük azonosulva - fényképezkedtem.

Először azt gondoltam, Párizsban a nemzetközi sikereket elért Futballogram-sorozatodat akarják bemutatni. Készülsz-e a nyári világbajnokság meccseinek a megörökítésére?
• Már hogyan készülnek! Ez a régi, 1970-ben kiötlött munkám is egyike azoknak a mű-típusaimnak, melyet bármikor elővehetek - az idő nem múlik el felette. Ülök a tévé előtt, és egy papírra berajzolom a labda röptének a vonalait. Általában külön rajzolom a félidőket, de van úgy, hogy egyetlen rajzba belefoglalom az egész mérkőzés kusza vonalrendszerét. A szlovén képzőművészeti triennálén, a ljubljana Kortárs Művészeti Múzeumban június folyamán rajzolok - tekintve, hogy ez a kis ország is ott lesz Dél-Afrikában -, s úgyszintén a közönség jelenlétében rajzolok mérkőzéseket a budapesti K.A.S. Galériában.

Lenin in Budapest, 1972

Lenin in Budapest, 1972

Eszéki Erzsébet KÉTSZER GYORSABBAN KELL FUTNI beszélgetés BALLA ZSÓFIÁVAL

Balla Zsófia Kolozsvárról költözött Budapestre 1993-ban. A romániai rendszerváltás után is várt még három évet. Legutóbbi, A nyár barlangja című verseskötete 2009-ben jelent meg. Ezt se kapkodta el: hét év után látott napvilágot ez a könyve. A kritikai fogadtatás rendkívül pozitív volt, s ezért a kötetért Balla Zsófia megkapta a 2009-es Artisjus Irodalmi Nagydíjat.

Énekelt ma már?

• Szoktam, de mostanában ritkán. Ma nem énekeltem. Ahogy nehezedik az élet, az embernek valahogy kevésbé van kedve énekelni.

Azért gondoltam, hogy mostanában talán gyakrabban énekel, mert áprilisban megkapta az Artisjus Irodalmi Nagydíjat, s ennek nyilván örült.

• Örültem, énekeltem is, igen. Mivel zenetanári és karvezetői szakon végeztem a romániai Zeneakadémián, hivatalból tanultunk énekelni. Sok népdalt tudok, tanítottam is aztán népzenei írás-olvasást, magánszorgalomból, ingyen. Désre például - még fiatal segédlelkész korában - Tökés László hívott meg. Népzénet tanítottam, de csak mellékmunkaként, a rádiós szerkesztés mellett.

A munkakapcsolata a zenével már korábban megszakadt, noha a versekben meghatározó a zeneiség. A gondolattal együtt megszületik Önnél általában a zenei forma is?

• Az ötlet jön először, amely gyakran összekapcsolódik valami képpel, látomással, metaforával. De a képhez kötődik aztán nyelvi és ritmikai forma is. Nemrég írtam Tordai Zádor halálára egy verset, az áprilisi Holmiban jelent meg. Rá gondoltam, arra, hogy milyen nagyszerű esszéíró, gondolkodó volt, akire mindenki kedves, hedonista emberként emlékszik, olyanként, akinek nincsenek ellenségei. Karakán volt, de nem veszett össze senkivel. Élete utolsó tíz évében tolószékben élt. Ez foglalkoztatott hosszan: mit jelent új életet kezdeni? Szerelemben, barátságban azt jelenti, hogy bocsánatkérés után helyreáll a bizalom, tiszta lappal indulunk. Ha életünkre nézve Isten megbocsát - akkor miért nem kezdhettük újra életünket? Ez a gondolat beépült a versbe, persze, a megfelelő nyelvi, zenei formában.

Ebbe a gondolatba nyilván a saját, megszenvedett tapasztalata is beépült, hiszen 1993-ban új életet kezdett, amikor átköltözött Budapestre? Azt elmesélte már több helyen, hogy nem akarta korábban magára hagyni az édesanyját, mert úgy gondolta: ha valaki túléli a haláltábot, akkor nem hagyhatja őt magára. Ezek után mi adott '93-ra ekkora lökést, hogy mégis eljött Romániából? Otthonról?

• 1992-ben átestem egy nagy műtéten, végleg bizonyossá vált, hogy nem lehet gyerekem. Romániában elképesztőek voltak az orvosi körülmények, úgy éreztem, hogy ott mindig életveszélyben vagyok. A magánéletemben is lezárult egy korszak. A marosvásárhelyi események hatására Kolozsváron is puska-poros volt a levegő. Akkor fogtam fel, mit jelent az, hogy az utcai csöcselék dönti el, hogy ki az ember. Olyan körülmények uralkodtak néhány napig, hogy a feldühödött tömeg bárkit megölhetett volna a nyílt utcán. Minden következmény nélkül. Beláttam, hogy ilyen helyzetben semmi, senki nem véd meg. Nincs rendőrség, nincs se Isten, se király. Olyan kiszolgáltatottságot éltem át, amelyet még a diktatúrában sem. 1992-ben hirtelen sok minden véget ért az életemben. Tisztán láttam azt is, mekkora illúzió volt azt hinni, hogy egy diktatúra után automatikusan demokrácia kezdődik.

Tényleg naivak voltak? Elhitték, hogy új élet kezdődik?

• Hamar beláttuk, hogy sokféle, egymástól eltérő akarat fogalmazódik meg, s hogy a demokráciát föl is kell építeni. Ki kell vívni. Nem lehet importálni, nem magától adódik. '93-ra beláttam, hogy abban az országban még legalább ötven évre van szükség a demokrácia kiépüléséig. A marosvásárhelyi események, a műtétem, a magánéleti csalódás, mindez egyszerre hatott rám. Ráadásul elemi vágy élt bennem, hogy utazhassak. Rengeteg benyomást szereztem korábbi külföldi útjaimon, két utazás pedig döntően hatott rám. Aztán tíz évig nem hagyhattam el Romániát.

Vonzotta Budapest is? Ha valahol, akkor kimondottan itt szeretett volna élni?

• Kolozsvár kisvárosi méretű, de nagyvárosi jellegű, erős kultúrát sugárzó központnak számított évtizedeken át. Ez a státusza megszűnt, a hetvenes évek végére széles, nagy falu lett belőle. Pedig két színháza, két operaháza, egyetemi könyvtára, tizenegy egyeteme és főiskolája adta meg a rangját.